

Matikářka a první republika

Před několika dny jsem připravoval svůj nový text k publikaci a požádal odbornou editorku o jazykovou korekturu. Byl jsem poněkud zaražen, když mé výrazy „matykářka“ a „První republika“ opravila na „matikářka“ a „první republika“. Marně jsem namítal že „matykářka“ cítím jako český hovorový výraz a volba i/y by se tedy mělo řídit výslovností. Výraz „první (československá, Masarykova) republika“ zase nabyl během doby vyhraněný smysl; o demokracii „první republiky“ se píše pryč dodnes v zahraničí disertační práce. Editorka však namítala, že oficiálně vydaná publikace musí splňovat platnou normu spisovné češtiny. Nakonec jsme našli vyhovující řešení: slovo „matykářka“ se dá do uvozovek a slovo „první“ se nahradí číslicí (která ovšem nemůže vyjádřit pád) - tedy „1.republika“.

Provedl jsem jakýsi „bleskový průzkum“ mezi svými známými. Výsledek byl zajímavý - ti profesně orientovaní (např. překladatelé) dávali editorce zapravdu, zatímco „sčetlí laici“ sdíleli můj názor. Mám pocit, že „profesionálové“ považují spisovný jazyk jako jakousi mozaiku či skládačku, která se řídí určitými (statisticky ověřenými) pravidly. Naopak „laici“ vnímají jazyk spíše jakou proud hudby, řídí se citem pro jazyk¹ a logickou úvahou. Jazykovedci se přitom snaží pravidla co nejvíce zjednodušit. Tak se v poslední době odboural rozdíl mezi „dlouhými“ a „krátkými“ tvary přídavných jmen, které vyjadřovaly trvalost resp. dočasnost (silnice je uzavřená/uzavřena). Byl také zrušen rozdíl v koncovek slov v 3.pádě množného čísla, která se dříve řídila tvarem rozkazovacího způsobu: on vypráví - *vyprávěj* - oni *vyprávějí*². Tyto změny pravopisu proběhly (na rozdíl od dřívějších reforem z 50. a 60. let) potichu, bez veřejné diskuse.

Myslím, že zjednodušování pravopisu je cesta do *slepé uličky* - vytvoří se tím jakýsi umělý jazyk, který neodpovídá jazykovému citu a lidé jej přestanou používat. Podobné zkušenosti přinesla i dlouho připravovaná reforma *němčiny*, která redukovala počet pravidel, avšak nebyla všeobecně přijata: zavedla např. slova s trojitou souhláskou (*Schiffahrt* - plavba lodí) a jiné nepřirozené tvary. Něco podobného jsem zažil během svého působení na Slovensku: Slováci mluví různými dialekty, ale normu spisovné slovenštiny ovládá málokdo. Psaní je pro slovenské školáky „noční můrou“ a v dospělosti raději vše vyřizují ústně. Také naše mladá generace spisovný jazyk povětšinou neovládá a šíří se jakýsi SMSkový jazyk bez diakritiky. Také v televizi mluví spisovně jen hlasatelé, pro něž je to součást jejich profese.

Mám dojem, že v užívání spisovného jazyka se děje něco podobného jako v naší legislativě - vzniká tu spousta pravidel, ale lidé se jimi neřídí (vlastně ani nemohou).

V Davli-Sloupě, 4. září 2014

Ing. Jan Matys

damurist@centrum.cz

¹ Který je patrně lokalizován v pravé hemisféře mozku, jako jiné estetické funkce (srvn. učebnici „Kreslení na pravou hemisféru“)

² Nyní je možno (?) psát „oni vypráví“.